

ТЫВА АССР-НИҢ 1991 ЧЫЛДЫҢ БИРГИ КВАРТАЛЫНДА СОЦИАЛ-ЭКОНОМИКТИГ ХӨГЖҮЛДЕДИ

Республиканын бугурулган чараларынын болгаш организациаларынын амылында бугурулушкун хемчээлине куулашкынине угаланышкын артышкан. Улетпурде бугурулушкун хемчээлдери кызырлган, керээни салдылашканга, халдырлган чурму баксыраан. Агроулетпур комплекзинде мал ажылынын продукциянын кол-коч хевирлерин бугурулушкун хемчээли эвээжээн. Улуу ажил-агыйынын талазы-биде оруска интизи-биле элээн кудулаан.

Хергелел рыногуна нарын байдал биези хевир артышкан. Салып алыр бараанынын ортээ көзүдүр-ле озул олар.

Республиканын кол социал-экономикалык көргүзүлгелери дараазында сан-чуратайлар-биле көргүзүлүп болур (херек кырында бар өртектерге, миллион рубль):

1991 чылдың бирги кварталы			
	1991 чылдың бирги кварталы	1990 чылдың бирги кварталы	1990 чылдың бирги кварталы
Улетпур продукциянын хемчээли	75,0	88,8	
Чонкуу хергелел бараанынын бугурулушкун үрүмкөтүп саар өртектерге ооң иштинде:	27,3	98,8	
аши-чем барааны	9,9	87,3	
эзирткү суксунар	9,3	111,9	
аши-чем аймаа эвес барааны	4,0	100,1	
чикк улетпур барааны	4,1	103,0	
Күрүненин төптүктөн капитал салышкынынын болгаш бугурулушкун чараларынын база организациаларынын фондларынын акша-хоренгизинин күсели-биле кол фондуларын ажилгалга киргени (смета бугурулушкун өртектер-биле)	10,0	51,4	
төптүктөн капитал салышкынынын бугурулушкун чараларынын фондларынын акша-хоренгизинин	5,1	64,5	
Нити ажилгалдык транспорту-биле чүккөөрүлгө — муң тонна	2098	87,6	
Нити ажилгалдык транспорту-биле пассажирлер аргыштырылганы — миллион пассажир-километр	142,7	92,8	
Ажил-чорудатканын бугу хевирлеринге хаара туттуганын, муң кыжы	132,8	97,1	
Ажилчыларын болгаш албан-хаакчыларын ажил төдөверинин фондуу	97,8	107,8	
Ажилчыларын болгаш албан-хаакчыларын бир айда алыр ортумак ажил төдөверин — рубль	269	111,6	
Күрүненин болгаш кооперативтик салышкынынын үрүмкөтүп саар бараанын сазылганы	114,0	112,6	
Өртектерге аши-дуза чедирелгени	10,7	114,0	
Акшаладырышкынын бугу үндэсининин күсели-биле чурттага бажычарын ажилгалга киргени, муң дөрбөлчүн метр нити шөл	6,8	48,4	

Хергелел рыногу болгаш ачы-дуза адыры

1. Чонкуу хергелел бараанынын бугурулушкун дараазында сан-чуратайлар-биле көргүзүлгө (үрүмкөтүп саар өртектер-биле, миллион рубль):

1991 чылдың бирги кварталы			
	1991 чылдың бирги кварталы	1990 чылдың бирги кварталы	1990 чылдың бирги кварталы
Чонкуу хергелел барааны	27,3	98,8	
ооң иштинде:			
аши-чем барааны	9,9	87,3	
эзирткү суксунар	9,3	111,9	
аши-чем аймаа эвес барааны	4,0	100,1	
чикк улетпур барааны	4,1	103,0	
Эзирткү суксунар ортээ чокка чонкуу хергелел бараанынын бугурулушкун эркен чылдың бирги кварталы-биле деңизерге, 1,3 миллион рубль азы 6,8 хуу кудулаан.			
Бирги кварталда аши-чем барааны эркен чылдың деңизерден 1,4 миллион рубльге эвээш бугурулушкун.			
Аши-чем бараанынын кол-коч хевирлерин бугурулушкун 1991 чылдың бирги кварталына мындыг болган:			
Эт (бугурулушкун үндүргөни), тонна	122,7	72	
Колбаса кылдылары, тонна	49,7	89	
Саржат, тонна	18	29	
Чалан сүтүн продукция (сүт кылдыр санаарга), муң тонна	6,0	84	
Чемге ажилдар балык продукциязы, тонна	64	133	
Хлеб болгаш хлеб-булка кылдылары, муң тонна	8,1	106	
Кондитер кылдылары, тонна	614	99,0	
Далган, муң тонна	5,9	77	
Минералдык сугар, муң декалитр	7	32	
Эзирткү суксунар, муң декалитр	46	72	
Пиво, муң декалитр	23	1	
Водка, муң декалитр	32	113	
Мороженое, тонна	87	99,0	

Эркен чылдың бирги кварталы-биле деңизерге, саржат бугурулушкун 44 тонна, эт 489 тонна, колбаса кылдылары 60 тонна, чалан сүт продукциязы 1,2 муң тонна, далган 1,8 муң тонна, эзирткү суксунар 18 муң декалитр, кондитер кылдылары 9 муң тонна, минералдык сүт 14 муң декалитр кызырлган.

Аши-чем аймаа эвес бараанын бугурулушкун эркен чылдың бирги кварталы-биле деңизерге, 126 муң рубльге азы 1,6 хуу кудулаан.

Бараанынын чамдык хевирлерин бугурулушкун дараазында сан-чуратайлар-биле көргүзүлгө:

1991 чылдың бирги кварталы			
	1991 чылдың бирги кварталы	1990 чылдың бирги кварталы	1990 чылдың бирги кварталы
Дараанын улетпур продукциязы (ажылал кылдырын нормативтиг үнэ-зи-биле), муң рубль	278	97	
Трикотаж кылдылары, муң ооң иштинде уруларга	107	107	
Ук аймаа, муң эвеш	67	131	
ооң иштинде уруларга	1	42	
Кидас илдер, муң эвеш	16	57	
Хем илдер, муң эвеш	12	60	
Бажын иштинде дерин, муң рубль	732	93	

Эркен чылдың бирги кварталы-биле деңизерге, 12 муң эвеш кидас ил, 8 муң эвеш хем ил, дараанын улетпур продукциязын ажилал кылдырын нормативтиг үнэ-зи-биле улетпур продукциязын 10 муң рубльге, бажын иштинде

дерин 57 муң рубльге эвээш бугурулушкун.

2. Күрүненин болгаш кооперативтик салышкынынын үрүмкөтүп саар бараанын сазылганын түмү 114 миллион рубль болган, 1990 чылдың бирги кварталынын деңизерден 126 хуу хой болганы ол.

Күрүненин болгаш кооперативтик салышкынынын чамдык бараанынын сатканын дараазында сан-чуратайлар мынчалар көргүзүп турар:

1991 чылдың I кварталы 1990 чылдың I кварталына хуу-биле			
	1991 чылдың I кварталы	1990 чылдың I кварталы	1990 чылдың I кварталы
Хлеб болгаш хлеб-булка кылдылары	106		
Чалан сүт продукциязы	84		
Саржат	39		
Эт болгаш эт продуктылары	91		
Балык болгаш балык продуктылары	111		
Чигир	79		
Чуургалар	93		
Кондитер кылдылары	125		
Картофель	46		
Ногаалар	39		
Чимистер болгаш пштрустар	75		
Эзирткү суксунар	72		
Арга аймаа	137		
Хеп, иштин хеп болгаш пес аймаа	111		
Трикотаж кылдылары	106		
Ук аймаа	127		
Хем илдер	77		
Саван болгаш синтетиктиг чуур чуулар	119		
Бажын иштинде дерин	78		
Солдукчулар болгаш соодар камералар	82		
Хеп машиналар	108		
Дараанын машиналар	2,4 катан		
Электрлиг доозун сордукчулары	81		
Радиотехника хевирлери	99		
Телевизорлар	78		
Тудат материалдары	118		
Автомобиль бензини	81		

46 миллион рубль түнүгү аши-чем продуктылары салдыже кирген, 1990 чылдың бирги кварталынын деңизерден 6 миллион рубль хой бооп турар ол.

Күрүненин болгаш кооперативтик салышкынынын, нитинин чемчээлге чедирелгенин бугурулушкун бараан сазылганын эркен чылдың бо үнэ-биле деңизерге, 6,8 хуу эскен болган 6,1 миллион рубль болган.

Чурттагыч чонга 11 миллион рубль түнүгү өртектерге ачылган, 1990 чылдың бирги кварталынын деңизерден 14 хуу хой бооп турар ол.

1990 чылдың бирги кварталы-биле деңизерге, чурттагыч чонга өртектерге аши-дуза чедирелгенин хемчээли «Тыва даг-дугу» комбинат, Тыванын электери чеккелери, геология-шнечилек экспедициязы, Тыванын коммерция-харылаштырылга компаниязы, Салып министрствоу, Улуу өрөөнүлгө министриствоу, профсоюздар, «Тыва хамааты тудат» трест, «Тыва автоорук» каттыжышкыны, Министрлер Чөвүлгөсүнүн автобазасы, аңчалар болгаш балыкчылар интеллигенциянын эмгели, Енисейнин хем пароходствоу эвээжетен.

Республиканын 14 районундан Овур болгаш Талында өртектерге аши-дуза чедирелгенин хемчээли кудулаан.

3. 1991 чылдың бирги кварталында өртектерге аши-дуза чедирелгенин барык бугу хевирлерин өртектер улгаткан. Култура албан чедирелгенин аши-дуза чедирелгенин болгаш амыралга аши-дуза чедирелгенин өртектер оскелерден оранчок өскөн. Аши-дуза чедирелгенин өртектер чурук тыртырынга (40 хуу), баш таарырынга (39 хуу), түр хөл-эилене пунктуларынга (54 хуу) кылдыр эвээш өскөн. Кино-театрларже кирер билеттер өртектер ортумаа-биле 22 хуу бөдөөн. Аалчалар хонар бажынар ортээ 33 хуу, коридиктиг сүмө каларыны ортээ 26 хуу өскөн.

Аши-чем-даа болгаш улетпур-даа бараанын дээр иш-каш чонкуу хергелел бараанынын ортээни бугурулушкун эскерттин турган. Аши-чем продуктыларын чургалар ортээ (2,3 катан), чимес-кат болгаш ногаалар консерваларын ортээ (1,5 катан) оранчок өскөн. Улетпур бараанынын ортээ ортумаа-биле 5,6 хуу бөдөөн. Саван, парфюмер-косметиктиг бараанын, шактар, электрлиг бараанын ортээ өскөн.

4. Күрүне секторунда ажилчыларын болгаш албан-хаакчыларын саны 121,2 муң кыж болган болгаш 1990 чылдың бирги кварталы-биле деңизерге, 3,3 хуу кызырлган. Ажилчыларын болгаш албан-хаакчыларын айда алыр ортумак ажил төдөверин 241 рубль турганын 269 рубль чедир бөдөөн.

Кызыл хоорайнын өг-бүдө бюджеттерин шнечилек көргө-ниден алырга, ажилчыларын болгаш албан-хаакчыларын бир кыжге оонаштыр каттышкан орулгалар 1990 чылдың бо үнэ-биле 174 рубль турганын-биле деңизерге, 239 рубль чедир өскөн.

Ажылга банкынын албан чедиринде чурттагыч чонкуу салышкынынга 10,6 миллион рубль немешкен болган 1991 чылдың апрель 1-де 109,3 миллион рубль болган.

Күрүне банкынын акша киреринин талазы-биле касса планын нити-биле күөсеттиген. Ола-де Ажылга банкынын албан чедиринин пландан ажыр эвээш эвес акша-ны үндүрүп бергенин хемчээлиден ажыр парлан акша-лар ажилдар чуулар тургудулан.

Үрүмкөтүп саар өртектер реформасын-биле толбаштыр 1991 чылдың апрель 1-ин байдалы-биле бугурулушкун чараларын болгаш организациаларын ажилгалдык кылдырып, 111,4 муң кыж нити-биле 9,3 миллион рубль түнүгү компенсация-ны алаган бооп турар.

Чуртталга тудуг

Чурттаар оран-сава болгаш социал-культура адырларын объекттеринин тудууна 23,6 миллион рубль түнүгү капитал салышкынын ажилгалдыгы, республиканын улус ажил-агыйынын талазы-биле салышкынынын нити хем-чээлине оларын үлүү 60 хуу болган. Чуртталга тудууна 18,6 миллион рубль чарыгаттыган, оларын аразында төптүктөн капитал салышкынынын күсели-биле 13,6 миллион рубль азы ол сорудаларга бугу кассалышкынынын 73 хууу ажилгалдыгы.

Акшаладырышкынын бугу үндэсининин күсели-биле нити шөлү 6,8 муң дөрбөлчүн метр 79 квартира дужааттыган, 1990 чылдың бирги кварталы-биле деңизерге, ол 7,2 муң дөрбөлчүн метрге азы 52 хуу эвээш бооп турар ол.

Корум-чурум үрээшкенин

1991 чылдың бирги кварталында Тыва АССР-ниң иштиги херектер органы 2,2 муң хем-херек үлгүлгөшкенин бугурулушкун, эркен чылдың бо үнэ-биле деңизер болза, 14 хуу хой бооп турар.

Чурттагыч чонкуу 10 муң кыжынине-ле хамаарыштыр алыр болза, 1990 чылдың бирги кварталында 61 турганын 69 муң хем-херек үлгүлгөшкенин болганы ол. Бөлүгөжиге алган үлгүлгөшкөн 135 херек демделгетинде, эркен чылдың бо үнэ-биле болза, 32 хуу эвээжээн. Январ-март дугурулушкун күрүнеги болган нитинин өтүлгү 177, тудуу өтүлгү 809, ооралганын болган. Оларын өтүлгөжиге түс-тудуула 14,2 болган 54,4 хуу, херек ооралганын 2 таварылганы демделгетинде.

Улетпур

Ажил-агый харылааларын хажылышкынынын, бугурулушкун, күш-ажыл болган керээниг салгыла-чурумуу кошканын бугурулушкун куулаашкыныга чедирелгени. Улетпур бугурулушкун хемчээли эркен чылдың бирги

кварталы-биле деңизер болза, 8,4 миллион рубльге эвээжээн (11,2 хуу).

Күш-ажылдың бугурулушкуну 4,5 хуу кудулаан.

Керээниг хууулушкынын хажылышкынынын херектерге чедирелгенин продукциянын хемчээли 3,4 миллион рубль түнүгү болган, оларын күөсеттенин бугурулушкун чедирелгени 21,3 хууу халдырн чылдаан (1990 чылдың бирги кварталында түс-тудууна 1,7 миллион рубль болган 26,4 хуу турган).

Бугурулушкун чедирелгенин болгаш каттыжышкынынын 1991 чылдың бирги кварталында ажил-чорудалганын чамдык көргүзүлгө мындыг болган:

1991 чылдың I кварталы 1990 чылдың I кварталына хуу-биле			
	Херектерге чедирелгенин продукциянын хуу-биле	1991 чылдың I кварталы 1990 чылдың I кварталына хуу-биле	1991 чылдың I кварталы 1990 чылдың I кварталына хуу-биле
«Тыва даг-дугу» комбинат	—	96,8	97,0
«Каз-Хем» хомур-лаш разрезин	—	76,6	77,1
«Тыва кобальт» комбинат	147	60,7	92,3
Кызылдың бажын тудат комбинаты	1500	66,3	76,9
«Тыва даг-дугу тудат» комбинаты	112	68,3	50,8
«Тыва тудат материалдары» каттыжышкыны	—	89,3	—
Кызылдың дараанын фабриказы	—	103,2	107,0
Кызылдың алгы заводу	70	62,7	71,2
Ак-Довурактын дараанын трикотаж фабриказы	—	156,6	146,1
«Тыва арга-аши одаага улетпур» каттыжышкыны	—	102,8	110,9
«Тыва түс чер улетпур» каттыжышкыны	368	92,8	92,3
Автосеттеге заводу	59	69,9	96,3
Ном үндүрүп чер, полиграфия талазы-биле күрүне комитети	—	98,9	101,7
«Тыва этт. сүт, аши-чем улетпур» каттыжышкыны	—	80,5	78,3
«Тыва агроулетпур тудат» каттыжышкыны	—	74,8	93,2
«Тыва балык ажил-агый» каттыжышкыны	—	146,7	154,8
Кызылдың тараа хүлээп алыр бугурулушкун	—	82,0	96,4
«Тыва тараа улетпур» каттыжышкыны	—	100,6	103,0
«Тыва арга-аши ажил-агый» каттыжышкыны	7	93,6	93,2

Бий-Хем районда бугурулушкун чедирелгенин 50 хууу, Талында — 40, Каз-Хемде — 33,3, Чоюн-Хемде — 20, Барыин-Хемде — 12,5 хууу болган. Кызылда бугурулушкун чедирелгени 22,2 хууу керээниг салгыла-чуруму хажыткан.

1991 чылдың бирги кварталында улетпур продукциянын чамдык хевирлерин бугурулушкун дараазында сан-чуратайлар көргүзүп турар:

1991 чылдың I кварталы 1990 чылдың I кварталына хуу-биле			
	1991 чылдың I кварталы	1990 чылдың I кварталы	1990 чылдың I кварталы
Хомур-лаш, муң тонна	236	81	
Чарт кыш үндүр сөөктөни, муң сырый чыскаган кубиктиг метр	106	39	
ооң иштинде тудатга ажилдар кыш	95	87	
Ыяш материалдары, муң кубиктиг метр	24,7	86	
Сонга болган ажил блоктары, муң дөрбөлчүн метр	11,7	75	
Тудат туулузу, миллион	9,2	87	
Демир-бетондан чылдыган конструкциялар болган кылдыгы, муң кубиктиг метр	11,5	47	
Сортуг даг-дугу, муң тонна	52,7	89	

Агроулетпур комплекизи

1991 чылдың бирги кварталында эркен чылдың бо үнэ-биле деңизерге, республиканын колхозтарында болгаш колхозтарында мал ажылынын продукциянын бугурулушкун кызырлган:

1 квартал			
	1990 ч.	1991 ч.	1991 чылдың I кварталы 1990 чылдың I кварталына хуу-биле
Эт (малдың болгаш кушун кол-коч хевирлеринин сайгарылганы), муң тонна	3,4	2,7	78
Сүт, муң тонна	7,3	6,0	82
Чуургалар, миллион борбак	15,1	13,6	90

Он районун колхоз болгаш колхозтарына эт бугурулушкун кызырлган, ооң иштинде Бай-Тайга база Эрзин районнарта 2 ажил катан, Улуг-Хемге — 34 хуу, Сүт-Хөл, Чоюн-Хемде, Талы, Тес-Хем, Кызыл районнарта — 20,25 хуу. 1990 чылдың бо үнэ-биле деңизерге, Овур (106,8 хуу) болган Бий-Хем (118,9 хуу) районнара аңчалар иштүлүгү эвээш сүт саан алдыган.

Республиканын колхозтарына болгаш колхозтарына бо чылдың эркен үш айларында бир инекке оонаштыр ортумаа-биле саны адынган сүт 294 килограмм болган, эркен чылдың бо үнэ-биле деңизерден 55 килограмм азы 16 хуу эвээш болганы ол. Монгуш-Тайга, Улуг-Хем, Кызыл районнарын ажил-агыйларына бир инектен ортумак саткан сүт 30 хуу, Каз-Хемге — 35 хуу кызырлган.

Ажил-агыйларын бугу хевирлеринге мал ажылынын продуктыларын күрүнеги салып алганын хемчээли мындыг болган:

1 квартал			
	1990 ч.	1991 ч.	1991 чылдың I кварталы 1990 чылдың I кварталына хуу-биле
Мал болгаш куш (диринг деңизин), муң тонна	3,7	2,6	69
Сүт, муң тонна	6,7	5,1	76
Чуургалар, миллион борбак	14,0	11,9	85

Мал ажылынын продукциянын салып алдырынын талазы-биле квартал планын республиканын ажил-агыйлары күөсеттенин. Эрзин районга 1991 чылдың январь-март айларында эркен чылдың бо үнэ-биле деңизерден 52 хуу эвээш, мал салып алдыган, Улуг-Хем районга мал салып алдыры барын 2 катан кызырлган, сүт салып алдырынын база-ла мынд. Тыва АССР-ни Министрлер Чөвүлгөсүнүн доктаалы-биле 1991 чылдың I кварталында колхоз болгаш колхозтары доктааттыган аши-чем үндүрүлү

